

Met voorloopen van een tweede punt, dat dr. Schlunk noemt, vestigen wij de aandacht op de derde zaak, die bij een opbouw eener Afrikaansche kerk in het oog moet worden gevat, n.l. de religie.

De godsdienst der Afrikanen schijnt niet zoo ruw te zijn, als wel eens wordt aangenomen. Wel nemen magie en tooverij een groote plaats in hun gedachtenwereld in, maar in het algemeen gaat het bij hen toch om natuurdienst, vereering der vaderen, geloof aan de onsterfelijkheid, zoeken van verlossing; zij kennen het gebed en het offer. En het zal der zending niet moeilijk vallen bij deze gedachten zich aan te sluiten, om zoo tot de zuivere prediking te komen.

Wat echter te denken geeft is, dat het der zending niet gelukt is in de Inlandsche Christenen de verkeerde voorstellingen te overwinnen en slechte bewegingen, welke met het ware geloof onverenigbaar zijn, tot zwijgen te brengen. Er is dan ook nog veel bijgeloof; voor de daemonden wordt nog gevreesd; men mijdt de rustplaats der dooden; hun godsdienst draagt nog een weltisch karakter, of, zoo men zich op genade verlaat, wordt de zedelijke ernst gemist.

Eit alles bewijst, dat het Christendom nog niet de volksziel zelf heeft geraakt en gewonnen.

Tevens moet men zich herinneren, wat boven gezegd is van de vele genootschappen en kerken, die in Afrika arbeiden. Van eenheid van belijdenis is dus in de verste verte geen sprake. En hoe zal er ooit een Afrikaansche kerk kunnen komen, indien de eenheid der leer ontbreekt! Lutherschen, Gereformeerden, Anglicanen, Presbyterianen, Methodist en Independenten, zij dragen alle steenen bij voor den bouw van de kerk, maar hoe kan daaruit een vast gebouw vrijzigen?

Ook in dit opzicht zal men moeten breken met de tot dusver gevolgde methode. De kerken, die in de belijdenis elkander verwant zijn, moeten trachten tot samenwerking te komen. Er zullen dan door heel Afrika heen Gereformeerde, Luthersche enz. kerken komen. Dat wil dus zeggen: de scheiding, welke er in Europa is, zal ook in Afrika moeten worden ingevoerd. En wellicht, dat dan later door de Afrikaansche Christenen zelf, hieruit een zelfstandige Afrikaansche kerk wordt opgebouwd.

Doch dat veronderstelt dan een zelfstandige bewerking der theologie. De ééne Christelijke leer zou overeenkomstig de geestelijke krachten, door God in de Afrikaansche volken gelegd, moeten worden nagedacht en omgewerkt en uiteengezet.

Zoo is dan de voorstelling, die men zich van den gang van zaken kan maken. Maar of het nu zoo ook gaan zal, wie kan het zeggen?

J. D. W.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Pers-stemmen.

„Die Volkstem“ over professor Visschers „Paradijsprobleem“.

Ook buiten ons land is men niet blind voor de gevaren, welke een boek als „Het Paradijsprobleem“ voor het Gereformeerde geloofsbewustzijn oplevert.

In „Die Volkstem“ schrijft Dr B. Gemser daarover een tweetal artikelen, waaruit wij het volgende overnemen.

‘t Boek van Prof. Visscher behandelt nu juist de Bijbelhoofdstukken, welke verschillende opvatting de aanleiding tot dat rumoer is geweest. Daar prof. Visscher ‘n zelfstandig Gereformeerd theoloog is, is met spanning naar zijn betoog uitgezien. Nu ligt voor ons ‘t kleine boekdeel van 190 bladzijden in royaal formaat, op stevig papier, in bijzondere heldere druk, ‘n boek welks uitvoering aan de uitgever, La Rivière en Voorhoeve te Zwolle, alle eer doet. Dat ‘t voor ‘n belangrijk werk gehouden wordt, blijkt uit ‘t feit, dat binnen vier maanden na de verschijning van de eerste druk reeds ‘n derde druk nodig was. De beoordelaars nu van Gereformeerde zijde putten zich uit in lof en aanprijzing: ze spreken van ‘n „goudmijn“, ‘n prachboek, dat de verwachting ten volle overtroft, ‘n boek up-to-date, ‘n professoraal werk in de beste zin des woords, gouden appelen op zilveren gebeeldde schalen, ‘n teken des tijds, enz., zelfs onderwindt zich een om te beweren: de Majesteit Gods spreekt uit dit werk.

We worden door zoveel en door zodanige lof ‘n beetje luiwerig en op onze hoede. ‘t Is ‘n onaangenaam werk tussen zooveel vreugdekreten de wanklank van ‘n nuchtere kritiek te moeten laten horen, temeer wanneer de zaak, waar ‘t hier om gaat, Bijbel, Godsdienst, Theologie, ook Gereformeerde Theologie de beoordeelaar ter harte gaan, misschien evenzeer als aan de schrijver.

Waar prof. Visscher zich beperkt tot z’n eigen terrein (hij is hoogleraar in de Wijsbegeerte van de Godsdienst en in Ethiek of Zedekunde), geeft hij mijns inziens (maar dit is niet mijn terrein) waardevolle uiteenzettingen, b.v. in ‘t hoofdstuk over Schepping of Evolutie (bl. 175—184), of waar hij over de zedelijke beschouwing van de dood, of over ‘t ontstaan van bekleding uit schaamtgevoel spreekt (bl. 149 vv., 126).

De kwestie van Paradijs en Zondeval is echter, voor al wanneer men gelijk prof. Visscher hierbij de overlevering van ‘t Oude Testament volgt, allereerst ‘n kwestie van Oud-Testamentische wetenschap en kennis van de literatuur van de oude volkeren temidden waarvan Israël leefde. Met de Oud-Testamentische wetenschap nu staat prof. Visscher op ‘n uiterst gespannen voet, en hij gedraagt zich hier erger als ‘n leek.

Hij volgt onvoorwaardelijk de oude Statenvertaling van nu bijna driehonderd jaar geleden; zo behoudt hij de onmogelijke tekst van Zeph. 2: 2, en vindt hier ‘n treffende diepzinnigheid van de profeet — de diepzinnigheid ligt hier echter bij de vertalers uit de 17de eeuw en bij tekstbedervers uit vroegere tijden. Zo neemt hij kwasi-wetenschappelijk de omschrijving van ‘n Hebreuws woord over uit ‘n Duits tijdschrift-artikel, zonder bemerkt te hebben, dat die (duitsche) „Saraph“ en de Serafim van Jes. 6 presies ‘t zelfde woord zijn (enkelvoud: saraf, meervoud: serafim) (bl. 115). Belangrijke kwesties als ‘t auteurschap van Mozes, en de oplossing van moeilijkheden in de O. T. verhalen door naar de samenstellende delen en verscheidenheid van bronnen te zoeken negeert de schrijver volkomen; ook in dit opzicht geeft hij zich eenvoudig aan de traditie kritiekloos over. Erger wordt dit veronachtzamen van bezonnen wetenschap, als de schrijver zich met de babyloniese achtergrond van de Bijbelverhalen gaat bemoeien. Zo beweert prof. Visscher, dat in de (veronderstelde) babyloniese slangverering zich ‘t zelfde beginsel openbaarde als in de verheerlijking van Marduk (de hoofdgod van Babel); als men echter bedenkt — gelijk de schrijver zelf weet — dat Marduk juist de bestrider van ‘t slangemonster is, de god van licht en orde, die de macht van duisternis en wanorde bestrijdt en overweldigt, dan vervalt de hele redenering en combinatie van deze bladzij 117. In plaats van voor de babyloniese legenden en mythen de standaardvertalingen en -bewerkingen van Jensen, Dhorme, Ungnad, Grossmann te raadplegen volgt de schrijver hier ‘n werk, dat blijkbaar op dit gebied tweedehands is, ten gevolge waarvan hij de mythe van Atarhasia (foutief hier Atarpi genoemd) verbindt met de Paradijsgeschiedenis in plaats van met de Zondvloed (bl. 132 v.); ‘n enkel ogenblik van rustig doorlezen van ‘n betrouwbare vertaling van de mythe had de schrijver aanstonds op ‘t rechte spoor gebracht.

‘t Meest nieuwsgierig is men natuurlijk naar Prof. Visscher’s beschouwing aangaande de slang. Vijftig bladzijden zijn dan ook aan dit onderwerp gewijd (72—122). ‘t Eerste hoofdstuk over dit monster stelt door zijn opschrift direct de vraag: Slangenbeest of slangsmoel? De schrijver betuigt met klem van woorden (zonder veel argumentatie) dat bedoeld is ‘n werkelijke slang (bl. 82, 84). Maar daarbij wordt de schrijver niet moede te betuigen, dat die werkelijke slang gezien moet worden in ‘t licht van de Oud-Oosterse voorstelling, welke de slang zag als ‘n vertegenwoordiger van de demoniese macht (bl. 80 vv., 84, 89, 94, 116 v., 123). De schrijver ontgaat nu echter de moeilijkheid van de vraag: gold de slang te recht als demonies wezen? wil de Bijbelschrijver ons de slang als ‘n duivels dier leren kennen? is die paradijs slang vertegenwoordiger en werktuig van de satan geweest, ja of neen? Neen zegt blz. 84, want „wij mogen verwachten, dat, indien de auteur de Satan bedoeld had, hij deze ook zou hebben genoemd“. Ja, zegt bl. 97, waar bewoerd wordt: „‘t Geestelijke oog dezer slang deed ‘n verstenende invloed uitgaan op de vrouw“ en bl. 98, die spreekt van „demoniese macht welke onder ‘t masker van ‘n engel des lichts de weerachij van ‘n valse verwachting deed stralen“, en bl. 99, waar die valse verwachting wordt weergegeven als: „Verheffing boven ‘t mens zijn, kennen wat de slang kende als de inkarnatie (!) ener bovenzinlike macht, opgenomen te worden in ‘n wereld van andere orde, waartoe de slang behoorde“. Deze zelfde tweeslachtigheid en dubbelzinnigheid heerst in dit boek, waar de schrijver spreekt over ‘t spreken van de slang. De schrijver wil de samenspraak tussen de slang en de vrouw in letterlike zin handhaven, en voert dan als „bewijzen“ aan, dat bij de primitieve mens ‘t natuurgevoel zoveel sterker nog is, en dat nog heden duizende mensen Indianen en Indiërs, „er absoluut zeker van zijn“, dat zij met dieren kunnen spreken, deze hen verstaan en zijzelf de diertalen begrijpen (zo maken Voor-Indiese slangbezweerders ‘n kontrakt met de gevangen slangen betreffende de duur van hun gevangenschap). De hooggeleerde schrijver vergeet hier weer onderscheid te maken tussen voorstelling en werkelijkheid; en in ‘t debat over de Paradijsgeschiedenis gaat ‘t juist over die vraag (zie bl. 30 vv.).

‘t Maakt op mij sterk de indruk, dat de schrijver de konsekwenties van zijn kennis niet aandurft. Telkens geeft hij veel materiaal over met de Bijbelse voorstelling verwante verschijnselen bij de andere volken; maar hij verklaart hiermee niets, want steeds voegt hij direct hierbij, dat in Israël die voorstellingen ‘n geheel andere inhoud hebben. Hij neemt steeds aanstonds met de andere hand terug, wat hij met de ene heeft aangeboden. Dogmaties staat hij op ‘t standpunt dat Gen. 2 en 3 letterlijk de realiteit van ‘t gebeuren weergeven, zoals de Heilige Geest ‘t aan Mozes heeft laten zien; wat bedoelt Prof. Visscher er dan toch mee, als hij telkens spreekt van de babyloniese achtergrond van ‘t Paradijsverhaal (b.v. bl. 83, 118 v., 120 v., 133, 164, 172 v.), en van de ontleding door Mozes aan Babel van allerlei trekken en voorstellingen? Zijn die voorstellingen juist, dan behoeft prof. Visscher voor zijn betoog er geen melding van te maken en is dit maar net geleerd vertoon, zijn die voorstellingen onjuist of gebrekkig, dan is de realiteit die er achter ligt dus anders, en komt men op de lijn van symboliese of allegoriese verklaring. De schrijver is dan ook zoo voorzichtig geweest al te stoute aanhalingen uit wetenschappelijke studien maar in ‘t onspronkelijk Frans, Duits of Engels te laten staan.

Taal en stijl van de schrijver, welke in de aankondigingen worden geprezen als „schoon, machtig, verheven, magistraal“, kunnen mij weinig bekoren, al is dit wellicht meer ‘n kwestie van individuele smaak. Op mij maken ze ‘n onnatuurlijke indruk. Als ‘n gewoon mens zegt: „zelfs tweelingen gebruiken nooit geheel op elkaar“, dan zegt Prof. Visscher: „Geen twee zonen zijn er uit eenzelfde moederschoot ontsproten in eenzelfde tijdsgewricht, die niet ieder toch zichzelf slechts zijn“ (bl. 13). Dit is gezwollen en gemanieerd. Waarom praat de schrijver van: generen, unilateraal, bilateraal, visueel, anthropomorph, terwijl daar voor die begrippen goede Nederlandse uitdrukkingen bestaan? Hoe ondoordacht is de beelddpraak aangaande de man en zijn verhouding tot de vrouw: hij is haar hoofd, de

draaggrond van haar leven (bl. 131, men kan zich dit alleen voorstellen door de vrouw als akrobate te zien). ‘t Spijt mij om de mooie en diepe gedachten, welke hier en daar ‘t werk siëren, en om de magistrale Gereformeerde Theologie, waar de schrijver ‘n toegewijde aanhanger van is, dat ik dit boek ‘n mislukking moet achten. ‘t Draagt m.i. in geen opzicht bij tot de oplossing van ‘t belangrijke probleem, noch histories of literair, noch wijsgerig, noch dogmaties. In ‘n wijsgerig-dogmaties geschrift passen toch zeker niet uitdrukkingen als: „de vinger van Gods Geest“, en voorstellingen als: „levensadem inblazen“, ‘n geesteslamp ontsteken, „Gods mond“ en dergelijke; terwijl in ‘n wetenschappelijk geschrift kwasi-belangrijke opmerkingen als dat de schrijver van Gen. 2 en 3 niet zelf in ‘t paradijs geweest is (bl. 35) en dat Adam geen theoloog was, doorkneet in alle stukken der leer (bl. 74), misstaan. In plaats van ‘n vraagstuk op te lossen, stelt dit boek vele problemen er bij, o.a. dat van de geestesgesteldheid van de schrijver en van ‘t publiek, dat binnen vier maanden om ‘n derde druk vroeg.

Wij zijn er dankbaar voor, dat zulke dingen gezegd worden door een nuchteren Afrikaander, die geheel buiten onze kerkelijke stroomingen staat.

Blijkbaar had hij bij het schrijven van zijn artikelen nog niet vernomen, dat er ook in ons land kritiek op het bedoelde boek is geëfend.

Zijn laatste zin bevat een rake opmerking.

Een buitenstaander moet wel verbaasd staan, dat de strekking van dit boek niet dadelijk door alle Gereformeerden is doorzien. Er is echter wel een psychologische verklaring voor. Men is in onze kringen allicht geneigd om wat pro-Assensisch klinkt voor goede Gereformeerde munt aan te nemen.

HEPP.

PERSSCHOUW.

De dienst der vrouw in de kerk.

Dr E. D. Kraan schrijft naar aanleiding van besprekingen in den kerkeraad der Geref. Kerk van Den Haag-Oost over mogelijke dienstvereeniging der vrouw ten bate van het kerkelijk leven, een artikel in „Geref. Kb. v. Vlaardingen o.a.“, waaruit we dit ontleenen:

„Dat de vrouw bij den diaconalen arbeid hulpdienst kan en mag verrichten, is onder ons langzamerhand algemeen overtuiging geworden en ook in praktijk gebracht; al blijft er mijns inziens, ook na de teleurstelling die het samenstellen van man en vrouw in het werk der barmhartigheid wel eens bracht, nog reden voor de vraag, of deze hulpdienst nog niet ruimer en dieper moet worden opgevat.“

Evenmin is onder ons kwestieus meer de roeping, die de vrouw heeft bij den geestelijken arbeid der kerk naar buiten, in de evangelisatie. Wat zouden anders onze Zondagsscholen, onze evangelisatiezangkoren, onze nasikransen en ook de seetie voor het huisbezoek moeten beginnen?

Maar hoe het toch eigenlijk met de taak der vrouw staat bij den geestelijken arbeid der vrouw naar binnen — deze vraag word over het algemeen steeds schuchter gesteld en door de praktijk met ontkennende beantwoord. De dienst der vrouw werd in dezen tak van arbeid niet begeerd; en overeenkomstig haar karakter, door de vrouw zelf niet aangeboden.

Voorts:

Ik geloof, dat wij ook ten opzichte van dezen kant van het leven aan de Schrift nog niet voldoende recht hebben gedaan.

Trouwens, onze eigen praktijk veroordeelt ons. Wanneer wij den dienst der vrouw wel gebruiken om in de evangelisatie het verdwaalde en afgedoode leven tot Christus en de kerk terug te leiden, dan is het toch zeer inconsequent, wanneer wij bezwaar maken als het gaat om het verzwakkende en inzinkende leven binnen de kerk zelf te bewaren en te versterken.

Tenslotte:

Met belangstelling zie ik dan ook tegemoet, hoe deze hulpdienst der vrouw nader geregeld zal worden en ik hoop van harte dat deze regeling zoo voortreffelijk zal uitvallen, dat ook andere kerken geprikkeld worden om zich te bezinnen of haar werkorganisatie en haar werkmethode in het algemeen wel in overeenstemming is met de behoefte van deze dagen; en ook, of het met de kerkelijke positie der vrouw naar het Woord Gods wel helemaal in orde is onder ons.

Ik weet wel, dat de nuchterheid vragen zal, of hierdoor de toestanden zoo veel veranderen zullen en of de kerk en de wereld in ‘t algemeen er zoo heel veel beter door zullen worden.

Maar een dergelijke vraag komt eigenlijk niet te pas en nadert tot de kwestie van een verkeerde zijde. Wat voor een Gereformeerd belijder bestist, is niet allereerst het praktisch nut, maar de vraag, wat de openbaring Gods meebrengt. Indien deze gesproken heeft, is dit motief genoeg.

Nog eens: de breuk van ds Aalders met het historisch Calvinisme.

Ook in andere bladen trekt men de onvermijdelijke conclusie uit de jongste persartikelen van ds J. C. Aalders, die tot de groep-Geelkerken overgegaan is. Enkele bladen zullen we citeren.

Dr K. Dijk zegt in „sGravenhaagsche Kb.“:

Men is begonnen op luiden toon te verkondigen, dat het in Assen alleen ging om vragen van exegetischen aard.

Principiële quaesties, zoo beweerde men, waren niet in het geding.

Het geschil raakte alleen mogelijkheden van verklaring en uitlegging.

En daare
en al om
Daarom
door de
Een pro
lechts k
teveegebr
Maar zo
Dat heb
Men hee
Zelfs ov
kes, die
„Assen“
Thans st
over de
Niemand
land doort
erkend, d
vraagstuk
voeren tot
theologie.”

Later (cit

De jong

Leemake

En dat

naam van

den laatste

toemt.

Maar er

Da Aals

ook aansl

En aan

Aan de

matrasch

Xeon, t

aangevols

ernst en

zij voelen

denzen de

voelen vo

gestimuld

Zullen w

nodig te

var de d

mode wo

weer ove

dien zoo

‘t is w

Rechts

Ik vern

laas zou

Das W

Maar I

En voe

inslant.

Les van

den kant

meenscha

Gunning,

modernen

En dan

Dan kl

aderverk

Tenslotte

En om

gingen, n

ton terig

En zelfs

ogen vi

De ver

Maar i

En d

Ds C. I

Kbl“. Ook

men zijn

en wat nu

Gelijk

Geelkerke

het te

werd, in

fische v

heeft ge

bekende

rale gev

In teg

sen te v

verklaren

gen v

telijk en

van fu

voeren t

theologie

„Drie

das Ds

Gods, S

Deze e

Omtrent

Dat hi

hijster z

blijkt, ha

Later:

Telken

ten kan zich dit
crobate te zien)
edachten, welke
nagistrale Gere-
ver 'n toegewij
nislukking moet
bij tot de oplos-
historie of lit-
In 'n wijsgerig-
niet uitdrukkin-
n voorstellingen
lamp ontsteken,
wetenschappelijk
gen als dat de
paradijs geweest
was, doorkruist
taan. In plaats
boek vele pro-
teidheid van de
vier maanden

zulke dingen
Afrikaander,
mingen staat
van zijn arti-
in ons land
oefend
opmerking
rhaasd staan,
dadelijk door
is echter wel
len is in onze
pro-Assenssch
munt aan te

HEPP.

uw in de kerk.
iding van be-
ref. Kerk van
rleening der
van, een arti-
a.", waartuit

n arbeid hulp-
der ons lang-
orden en ook
inzien, ook
ffen van man-
heid wel eens
leze hulpdienst
opgevat
meer de roe-
telijken arbeid
gelisatie. Wat
onze evangeli-
ok de sectie's
?

aak der vrouw
uw naar bin-
gemeen slechts
met optien-
word in dezen
onkomstig haar
angeboden.

an dezen kant
oldoende recht

leert ons. Wan-
bruiken om in
gedooide leven
en, dan is het
exwaar maken
zinkende leven
te versterken.

tegemeet hoe
geld zal wor-
regeling zoo
indere kerken
of haar werk-
het algemeen
behoefte van
ekelijke positie
helemaal in

ragen zal, of
indere zullen
emeen er zoo

genlijk niet te
erkeerde zijde.
oslist, is niet
vraag, wat de
eze gesproken

alders met het

de onvermij-
artikelen van
kerken over-
citeren.

verkoondigen-
m van exoge-
men, waren

den van vet

En daarom waren de beslissingen van Assen geheel en al onrechtvaardig.

Daarom protesteerde men tegen het onrecht, door de Ger. Kerken bedreven.

Een protest, dat zeker op zijn plaats was, indien slechts kleine, bijkomstige dingen scheiding hadden toegevoegd.

Maar zoo staat het niet.

Wat hebben wij tot vermoeden toe betuigd.

Men heeft ons niet willen gelooven.

Zelfs overtuigde de duidelijke taal van De Buskes, die een principieele kloof tusschen hem en Assen" erkende, de klagers niet.

Thans stelt een ander der uitgetreden zich tegenover de bovengenoemde meening.

Niemand minder dan Ds J. C. Aalders, die het land doortrekt om tot scheuring op te wekken, heeft erkend, dat op de Synode van Assen behandeld zijn: „vraagstukken van fundamenteelen aard, die ons terugvoeren tot de groots grondbeginselen der geheele theologie."

Later (citerende):

De jongere gereformeerden willen zich losmaken.

Losmaken van Kuyper en van Bavinck.

En dat wordt gezegd door een uit den kring, die in naam van Kuyper en van Bavinck, en vooral van den laatste, tegen de Synode van Assen nog altijd toert.

Maar er volgt meer.

Ds Aalders wil zich niet alleen losmaken, loch ook aansluiten.

En aan wie dan?

Aan de gereformeerden, wat men toch van reformatorische gereformeerden zou verwachten?

Neen, maar de jongere gereformeerden „voelen zich aangerokken op vele punten tot den geestelijken ernst en de lichtsoriëntering der rechts-modernen; zij voelen zich verwant aan vele gedachten en ten denken der oudere ethischen, met name Gunning, zij voelen voor een deel althans, vooral sterke gelijkgestendheid met de tonen, die Barth doet hooren. Zullen wij metterdaad iets leveren, dan lijkt mij noodig tegenover het al te eenzijdig Calvinisme van de theologie, dat in de kerken onzer herkomst mede werlt, ons eerlijk en onbevooroordeeld ook weer over te geven aan de groote gewarhte van dien zoo oorspronkelijken geest Dr Maarten Luther".

Is wel een wonderlijke combinatie.

Rechts-modernen, ethischen, Barth, Luther.

Ik vermoed, dat Luther zich in dit gezelschap niet thuis zou gevoeld hebben.

Das Wort sollen Sie stehen lassen.

Maar Ds Aalders ziet deze vier in een lijn.

En voor ons is het duidelijk, welke richting hij inslaat.

Los van 't „eenzijdig calvinisme", los van 't theoc Calvinisme van Kuyper; los zelfs van Bavinck, naar den kant van Luther, in de richting van Barth, gemeenschap zoekende met de oudere ethischen als Gunning, en zelfs zich aansluitende aan de rechts-modernen.

En dan noemt men zich nog gereformeerd.

Dan klaagt men nog over onze ingezonkenheid en „adververkalking".

Tenslotte:

En om dit reilen roepen wij hen, die van ons gingen, maar niet den weg van Ds Aalders op willen, toe terug te keeren. Dit is geen gereformeerd paal. En zelfs geen weg, die genade zou vinden in de oogen van Luther.

De verwarring is wel groot.

Maar de geesten worden scherp openbaar.

En dat reeds twee jaren na Assen.

Ds C. Lindeboom bespreekt de zaak in „N.H. Kbl.". Ook hem treft de tegenstelling tusschen wat men zijn lezerspubliek en meetingsgehoor voorzet en wat men nu lezen kan:

Gelijk bekend is, heeft men van de zijde der Dr. Geelkerken volgende groep herhaaldelijk ontkend, dat het te Assen ging om het Schriftgezag. Beweerd werd, intendeel, dat de Synode van Assen exegetische vragen van verwijderd belang in het centrum heeft geplaatst. Zelfs kan men nu steeds in het bekende orgaan dezer groep lezen, dat er van speciale gevoelens van Dr. Geelkerken e.s. geen sprake is.

In tegenstelling met hen, die meenden dat te Assen te veel gespecialiseerd werd, komt nu Ds Aalders verklaren, het er ging niet slechts om vragen van bijkomstige aard, formeel kerkrechtelijk en splinterig-dogmatisch, maar om vraagstukken van fundamenteelen aard, die ons terugvoeren tot de groote grondbeginselen der geheele theologie.

„Drie theologische belangrijke betrekkingen" — aldus Ds Aalders — „zijn in geding: Bijbel en Woord Gods, Schrift en Kerk, confessie en consensie."

Deze erkenning is hoogst-merkwaardig.

Omtrent ds Aalders zegt ds Lindeboom:

Dat hij echter het Gereformeerde spoor zoozeer bijster zou zijn geraakt als thans uit zijn artikel blijkt, hadden we niet kunnen vermoeden.

Later:

Telkens hebben we kunnen hooren, dat de groep-Geelkerken zich bewoog in het voetspoor van Bavinck; dat, als Bavinck nog geleefd had, hij 't met haar eens zou geweest zijn, enz.

Maar Ds Aalders ziet het anders. Hij wil los, niet alleen van Kuyper, ook van Bavinck.

Wat de toekomst betreft:

Velen zullen Ds Aalders gaarne volgen op den weg door hem geprojecteerd.

Maar anderen, al beletten de omstandigheden hen dit aanstands uit te spreken, zullen bezorgd het hoofd schudden, en bij zichzelf zeggen: dien kant moet het niet uit.

In één opzicht is men het eens: niet-Assen.

Maar bij de vraag: wat dan? zal het verschil aan den dag treden.

Sprekende over ds Aalders' oproep om te luisteren o.a. naar Luther en... Barth, zegt Marnix in „Gron. Kb.":

Het is geen kleinigheid. Want Barth en Luther — staan wel heel ver van elkander af. Maar dit nu dargelaten: de actie die ds Aalders zich ziet ontwikkelen schuift in de richting van Luther, van de ethischen, van Gunning, en van Barth...

Van het gereformeerde is hier heel weinig meer over.

Ja, de jongere gereformeerden gevoelen zich zelfs aangetrokken tot den geestelijken ernst en de tijds-oriëntering van de rechts-modernen.

Ook dit lezen we nog bij Marnix:

Wij begripen levendig, dat hij het in onze gereformeerde kerken niet langer kon uithouden. Het is ons een raaisel, hoe een man als Ds Van der Brink het vinden kan in het gezelschap van Ds Aalders.

Maar vast staat wel, dat dit alles ons duidelijk den achtergrond doet zien van het gebeuren in onze kerken en dat wij elken dag meer dankbaar worden voor het feit, dat onze kerken het gevaar, dat dreigde, hebben gezien en duidelijk de dwalingen die in onze kerken doordrongen, hebben aangewezen.

Ds P. v. Dijk staat in „Zeeuwsch Kbl." met verschillende bewijzen onderstaand oordeel:

Het is er dus wel heelmaal naast, wanneer dr Aalders zegt, dat men zich niet de positie van de door Kuyper en Bavinck bedoelde herleving der Gereformeerde theologie stelle TEGENOVER de bestaande oude schrijvers.

En zoo klinkt overal eenzelfde geluid, als ook ik meende op te vangen uit ds Aalders' schrijven: het historisch Calvinisme wordt verloochend; en, als ds Aalders naar den eenen kant van zijn geestelijke leiders loistert, dan roept hij om een fleurig calvinisme; doch als hij zich aan Barth overgeeft, dan laat hij het begrip calvinisme geheel en al los. Calvinisme — is niet mogelijk, of het is voor ds Aalders een ergernis.

De meeder bij den doop.

Het debat heeft zijn vervolg.

Ds H. S. Bouma citeert in „Geref. Kb. van Amsterdam-Zuid" eerst deze regelen van dr H. W. v. d. Vaart Smit:

„Aangenomen nu, dat de drie vragen een herhaling der geloofsbelijdenis zijn en dat deze herhaling der geloofsbelijdenis tot het wezen van het Sacrament behoort, dan rijst een nieuwe vraag, n.l. of men deze handeling ook in naam zijner vrouw „verrichten" kan. Stipulatiën... ja, die zal een man ook in naam van zijn vrouw en mede ten haren behoeven kunnen verrichten. Bij het „maken" van stipulatiën treedt een gezinshoofd op. Bij het afleggen (herhalen) eener geloofsbelijdenis treedt niet het gezinshoofd, doch een man en vader op. En deze man en vader kan de geloofsbelijdenis nimmer ook in naam zijner vrouw afleggen. Daarin is de vrouw nimmer in den man begrepen. Evenmin als de man voor zijn vrouw en mede ten haren behoeve aan het H. Avondmaal of den Dienst des Woords deelneemen kan, evenmin kan hij in haar naam en mede ten haren behoeve in het Sacrament van den H. Doop optreden. Dat is uitgesloten.

Welnu dan, indien deze dingen alsoo zijn, dan vloeit hieruit voort, dat een vader, die niet wacht op het herstel der moeder, aan zijne echtgenoot het medegebruik van het H. Sacrament onthoudt."

Hierop zegt ds Bouma:

Dr Van der Vaart Smit zegt dus, dat ten eerste het antwoorden op de Doopvragen niet is het aangaan van stipulatiën, maar het afleggen van een geloofsbelijdenis en ten tweede, dat dit afleggen der loofsbelijdenis behoort tot het wezen van het Sacrament, waarom dan ook niet alleen het kind, maar ook de ouders het Sacrament ontvangen.

Wanneer deze beschouwing juist is, dan moeten wij komen tot eene gansch andere doopsbeschouwing en doopspraktijk, dan tot nu toe onder ons in eere was. Maar is zij juist? Moeten wij — om daarmee te beginnen — in het beantwoorden van de doopvragen zien eene herhaling van de geloofsbelijdenis, of moeten we deze handeling blijven aanmerken als een aangaan van stipulatiën.

Ik neem het laatste.

Om dit laatste gevoelen te bevestigen, gaat ds Bouma dan vervolgens de drie „doopvragen" na. Wat de eerste betreft:

Hier wordt gevraagd, niet maar iets in het algemeen, maar iets zeer bijzonders, n.l. of de ouders begeeren, dat hun kind deel heeft aan de gaven van het genadeverbond en of het een lidmaat is van de gemeente. Wanneer we hierin zouden moeten zien een geloofsbelijdenis, die door de ouders wordt afgelegd in de plaats van het kind, dat den Doop zal ontvangen, dan zou deze vraag veel knusser geformuleerd moeten zijn.

En wat de tweede vraag aangaat:

Deze vraag lijkt op het eerste gezicht wel eene herhaling van de geloofsbelijdenis te zijn. Toch is ze dit niet. De eerste vraag is eene verklaring, dat het kind is een Verbonds-kind. Daaruit volgt noodwendig de kwestie, of er recht voor is, het er voor te houden. Alleen een kind van geloovige ouders is erigenaam van het Verbond. Ook zullen alleen geloovige ouders het als een Verbonds-kind kunnen leiden en onderwijzen. Zodoende is deze tweede vraag de schakel tusschen de eerste en de laatste: eenerzijds wordt er in verklaard, dat er grond is voor de beschouwing, dat het kind, dat gedoopt zal

worden, erigenaam is van het Verbond, en anderzijds wordt er in gewaarborgd, dat zij, die tot de opvoeding worden geroepen, dat zullen kunnen doen in overeenstemming met de leer, die naar de godzaligheid is.

Bovendien kan een geloofsbelijdenis niet herhaald worden. Die kan alleen worden ingetrokken. Die het geloof ontving, kan het niet meer verliezen. Wat wel mogelijk is, is dat iemand zich vergist heeft, toen hij in het midden der gemeente openbare belijdenis deed, en hij zijn historische geloof aanzag voor een oprecht geloof. Wil men iets, dat in de verte op eene herhaling van de geloofsbelijdenis lijkt, dan zou men dit veel eerder moeten zoeken in het gedurig aanraken aan het H. Avondmaal, dan in het antwoorden op de Doopvragen.

Tenslotte, inzake de derde vraag:

Deze vraag draagt geheel het karakter van stipulatie, en heeft niets van eene geloofsbelijdenis.

Hierom concludeert ds Bouma:

En daarom juist is het antwoorden op de vragen niet eene herhaling van de belijdenis, maar een aangaan van stipulatiën.

Ook dr W. A. v. Es heeft de zaak aangesneden in „Leeuwarder Kb.". Hij zegt o.m.:

Dr Smit meent te kunnen betoogen, dat het vroege doopen onzer vaders niet anders dan een overblijfsel uit de Roomsche kerk bij hen was. Nu is dit niet een stelling die veel waarschijnlijkheid heeft, zelfs als de argumenten daarvoor sterker waren dan hij ze bij brengt. In ieder geval ontgaat het blijkbaar echter sommigen in hun opgetogenheid, dat daarmee dus toegegeven wordt dat onze „vaders" voor het vroege doopen waren, terwijl het grootste argument bij de tegenstanders was, vlak tegen de historie in, dat het vroege doopen „een nieuwigheid van Kuyper" was.

Vervolgens citeert dr v. Es een artikel, dat de „N. R. C." schreef over de discussie, die door dr v. d. V. S. ontkelend is. Het blad schreef:

En dan: „Uit het pleidooi van dr Van der Vaart Smit, om ook in het kerkelijke leven eerbied te toonen voor de ziel en het zieleleven der echtgenooten, valt af te leiden, dat de oude beschouwing, welke het orthodoxe Christendom ten opzichte van de vrouw kenmerkt, onder invloed van de algemeen zich wijzigende levenshouding aan het wankelen raakt.

De behandeling, welke tot nog toe de vrouw ook als echtgenoot in het kerkelijke leven ten deel valt, is patriarchaal. De heer des huizes is ten overstaan van God en de goddelijke dingen als „gezinshoofd" de verantwoordelijke man. Met hem rekent de kerk ten slotte eigenlijk uitsluitend. Het Oud-Testamenteel beschikingsrecht over vrouw en kinderen kan zich onder de moderne cultuur weliswaar niet meer ten volle in lichamelijke opzicht bestendigen, maar in geestelijk opzicht zet dit Oud-Testamenteel recht zich nog onverzwakt in zekere orthodoxe kringen voort.

Helgeen dan de „N. R. C." niet kon behagen. Dr v. Es zegt evenwel aan het adres der „N. R. C.":

We kennen deze patriarchaal-theorie van de „N. R. C." ook ten aanzien van het onderlijk gezag. We vreezen, dat onze vadersen voor deze theorie nog langer zouden zijn geweest, dan voor het Roomsche sunderoos, waarvan zij althans volgens Dr Smit in dit geval nog eenige kruimelken hebben meegenomen. Of waren zij volgens Dr Smit misschien in dit opzicht eigenlijk hun tijd vooruit en over deze „patriarchale" opvatting heen, als zij maar wat minder „Roomsch" waren geweest?

Dr C. Bouma discussieert nog steeds met inzenders over zijn eerst, hier deels overgenomen artikel, te handhaven. Hij zegt in „Geref. Kbl. v. Drente en Overijssel":

Wanneer men dus wil mededeelen, wat Dr Kuyper over deze kwestie dacht, moet men niet breed citeeren, wat hij in vroeger tijd in E. Voto schreef, maar ook al is het slechts aan den voet der pagina even mededeelen: „In zijn lateren tijd dacht Dr Kuyper hierover anders."

Ds J. D. Boerkoel („Watergraafsm. Kb.") gaat in zijn historisch overzicht de verschillende oorzaken na, die geleid hebben tot het uitstel van den doop, en besluit zijn breed artikel met deze opmerking:

En eindelijk had het Rationalisme invloed op de Doopspraktijk. Het Rationalisme, dat niets wilde gelooven dan wat voor de menschelijke rede verklaarbaar en begrijpelijk was, ontkende weldra alle geopenbaardheden der H. Schrift, en zocht voor het daardoor ontstane gemis een vergoeding te geven in het organiseren van allerlei kerkelijke plichtigheden. Zoo ontstonden er bepaalde hoogtedagen van indrukwekkenden ernst: het Avondmaal werd op den Goeden Vrijdag gevierd, bij kaarslicht en zacht orgelspel; de Oudejaarsavonddienst werd de ware kerkbeurt. Ook voor den Doop werden, enkele keeren in het jaar, afzonderlijke dagen ingesteld. De Doop was niet langer teken en zegel van het genadeverbond, van zondevergeving, maar werd middel ter opvoeding. Want zonde bestond niet in de oogen der verlichte verstandsmenschen; de openbaring Gods bood een systeem van opvoeding der menschen tot deugd en plicht en braafheid; en in dat systeem kreeg de Doop een plaats. Hij gold als een plichtige aansporing voor ouders en kinderen, om „met vasten gang het pad der deugd te betreden" (de herijning van ps. 1, en van nog andere psalmen, is doordrenkt met den latten geest van den tijd); en daarom moest de bediening vooral indruk maken. En daar niets den indruk meer wegneemt dan veelvuldige herhaling, werd de gewoonte, om zoonodig elken Zondag te doopen, vervangen door de bepaling, dat er slechts enkele dagen in het jaar, vooral op Paschen en Pinksteren,

gelegenheid tot het ontvangen van den Doop zou worden gegeven. De schaduw van deze gewoonte hebben wij nog overgehouden in de openbare belijdenis die gewoonlijk ook éénmaal 's jaars plaats heeft.

Zoo werkten allerlei oorzaken mee tot uitsel van den Doop, en tot de praktijk, die we in de Ned. Herv. Kerk tegenwoordig nog steeds aantreffen.

Voor deze week genoeg, dankt me

K. S.

KERKNIEUWS.

GEREFORMEERDE KERKEN.

Tweetal te:

Haarlem (Vac. K. J. Cremer): A. M. Boetjans te Sassenheim en H. A. Minnik te Zwalve.

Beroepen te:

Borjemen: H. Esserink te Zuidwilde (Gr.).
Makkum: J. v. Loo te Westergoost.
Wormer: U. Elgersma, cand. te Lichtaard (Fr.).

Aangenomen naar:

Amijk: H. Steen te Bolder.
Schiedamschen: J. de Koning te Vries.

Bedankt voor:

Kooij-Zaandijk: H. Veldkamp te Kratingen Voor.
Putterhoek: D. P. Kalkman te Krumping a.d. Lek.
Sapperoord: Dr. H. W. v. d. Vaart Smit te Zuid-Beveland.

Intrede te:

Engeloven: M. Zilena, cand. Tekst Elzev. 4:11 en 12.
Meliskerke (Z.): M. Vreugdenhil, cand. Tekst Rom. 3:23 en 24.
Tijne: H. Boorda, Tekst 2 Cor. 5:20.

Afscheid van:

Liesse: L. van Kabe, Tekst Heb. 13:20 en 21.
Oosterhild (Fr.): H. Boorda, Tekst Hand. 20:32.
Zwanenendam: G. J. Wissink, Tekst Hand. 4:12.

Overleden:

7 Mei: J. Kok, Red. pred. te Boshu. 71 jaar.

Geroepingswerk.

Te Ouderschoot (Fr.) is de kleine Geref. Kerk, die sinds haar instelling in Januari 1925 nog vacant is, voornemens over te gaan tot het beroepen van een eigen predikant.

Geref. Kerk te Helensveen.

De „Stad“ meldt: De Geref. Kerk te Helensveen, die 2

jaar geleden werd opgeheven, is onlangs weer tot leven gekomen. 's Zondags worden geregeld godsdienstoefeningen gehouden, terwijl de Classis „Hertogenbosch“ een vacaturebeurt toegeeft.

Da J. G. Kuus:

Het adres van Da J. G. Kuus, predikant der Geref. Kerk te Arnhem, is thans: Huis „De Driest“, Bommestein.

Predikantenopleiding.

Ter vergadering van de Classis Apeldoorn der Geref. Kerken werd in verband met een opmerking over Art. 19 K. O. besloten aan de Part. Synode van Gelderland voor te stellen, dat zij besliste rekening houdende met het groot aantal studenten in de Theologie, de steunverleening naar genoemd Artikel voortaan te beperken.

Candidaten tot den H. Dienst.

— De heer B. J. van der Weerd, Theol. cand., te Kampen, bericht, dat hij om bijzondere reden aan de Geref. Kerken verzoekt voortlooping nog geen beroep op hem uit te brengen.

— Door de classis Drachten der Geref. Kerken is peremptoir geëxamineerd en toegelaten tot den dienst des Woords en der Sacramenten, de heer P. van der Werf, van Doornburg, beroepen predikant te Boorbergum.

— Cand. J. A. Garreus in Urk, beroepen predikant bij de Geref. Kerk van Oosterveen, is door de Classis Heerenveen na peremptoir examen toegelaten tot den dienst des Woords en der Sacramenten.

— Cand. P. M. Veldhuizen te Rhoo, beroepen predikant bij de Geref. Kerk van Paezen, is door de Classis Dokkum peremptoir geëxamineerd en met algemeene stemmen toegelaten tot de bediening des Woords en der Sacramenten.

— De heer J. A. Winter, Theol. cand. te Bieren, door de Classis Appingedam van Geref. Kerken beroepen verklaard, is bereid de Geref. Kerken des Zondags te dienen en zal zamen een eventueel beroep in overweging nemen.

— De heer W. van der Heide, Theol. cand., te Ferwerd, is door de Classis Hallum peremptoir geëxamineerd en met algemeene stemmen beroepen verklaard bij de Geref. Kerken. De heer Van der Heide zal om eventueel beroep zamen in overweging nemen.

CHR. GEREFORMEERDE KERK.

Tweetal te:

Bussum-Naarden: W. Hylers te Haarlem en J. Jongelen te Hilversum.

Haarlem-Noord: H. Biesma te Groningen en K. G. van Sneden te Kampen.

Hillegom: J. A. Rinkel te Slidrecht en D. J. Brummens te Driebergen.

Sneek: C. S. v. d. Veen te Arnhem en A. Zwier te Zeist.

Beroepen te:

Leerdam: P. de Smit te Boekop.

Intrede te:

Dokkum: B. Oosthoek, Tekst Heb. 12:2.

GEREFORMEERDE GEMEENTEN.

Tweetal te:

Nieuw-Beijerland: A. de Blos te Dirksland en A. v. Dijk te Kalamazoo (N.A.), v.h. te Nieuw-Beijerland.

Aangenomen naar:

Nieuw-Beijerland: A. v. Dijk te Kalamazoo (N.A.), v.h. te Nieuw-Beijerland.

Vlaardingen: J. D. Barth te Bodegraven.

Bedankt voor:

Goos, Opleusen, Amsterdam, Utrecht, Grand Rapids (N.A.) en Paterson (N.A.): J. D. Barth te Bodegraven.

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Drietal te:

Stenwijk (Vac. K. de Bel): J. C. Jorg te Delfzijl, S. Ithema te Hijkersmilde en A. Hijnans te Thunen a.d. Amstel.

Beroepen te:

Doorn (toez.): Chr. J. Schmitzer te Wierum.

Endhoven: E. M. Muller te Gornichem.

Hemelum (toez.): B. Bruns te Nieuw-Batzen.

Rijpekerk (toez.): H. W. J. C. Hannebier te Zevenbergen.

Veenhuizen: G. J. Romijn te Heesveld.

Vreeswijk: A. v. d. Kooij te Kampen.

Wouterwoude: N. C. Bakker te Benschop.

Bedankt voor:

Amsterdam: A. J. Worreger te Huisum.

Beest: A. J. v. Wijngaarden te Westmaas.

Boche: E. H. Blaauwendraal te Oudwoude.

Erkelo: A. Baurnan te Wijk bij Duurstede.

Gravenmoer (toez.): A. v. Willigen te Woudrichem.

Hidderkerk: B. G. C. Steenbeek te Wierden.

Stedum: D. Stenelink te Roswinkel.

Intrede te:

Alphen a.d. Rijn: J. de Stijver, Tekst Hand. 8:29 en 30.

Goudak: C. J. Looijmans H. Ann, Tekst Zach. 4:6b.

Huizen (N.H.): H. A. de Gens, Tekst Jes. 40:2b.

Wimsum: J. Dikboon, Tekst 1 Cor. 12:13a.

Afscheid van:

Kinderdijk: P. Pms, Tekst Matth. 28:18b.

Rotterdam-Delfshaven: W. J. v. Lohhorst, Tekst Joh. 3:29 en 30.

Rijpekerk: W. D. Boeckamp, Matth. 13:49 en 50.

Lezers van „De Reformatie“, die met zooveel sympathie dit blad ontvangen, wilt ook uw **FAMILIE-ADVERTENTIËN** ter plaatsing zenden.

BOEKVERKOOPING
van belangrijke
THEOL. BIBLIOTHEEK
9750 nrs.
waaronder vele gezochte werken
op 30 en 31 Mei 1928
te Rotterdam.

De Catalogus verschijnt 15 Mei en wordt op aanvraag gratis en franco toegesonden door
J. H. DONNER, Boekhandelaar, Botersloot 119, Rotterdam.

W. A. HOUTMAN & Co.
SINGEL 116 TEL. 68871
SCHIEDAM
PIANO'S ook voor kunstspel
Groote keuze Matige prijzen
ORGELS
Franco levering door 't geheele land.

HILVERSUM
Rookt U een fijne Sigaar?
Of prefereert U een pijp?
Dan kunt U terecht bij
SIGAREN MAGAZIJN „THE OLDSMOKER“
KERKSTRAAT 8 - HILVERSUM.

Uitgave van
Oosterbaan & Le Cointre, Goes
LOURENS INGELSE
Een episode uit het geestelijk leven op Walcheren omstreeks 1780.
door A. JANSE
hoofd Chr. School Biggekerke
Prijs f 0.60, franco p. p. f 0.64.
Alom verkrijgbaar in den Boekhandel en na ontvangst v. h. bedrag bij de Uitgevers

Avondmaal- en Doopstellen
levert in zilver, verzilverd, vernikkeld en tin zeer billijk
T. FABERIJ DE JONGE - GOES
Hofleverancier - Opgericht 1833
Fabriek van Gouden en Zilveren Werken

CALLIGRAFEEREN VAN ALBUMS, DIPLOMA'S, OORKONDEN, WANDTEKSTEN, ETC.
D. VAN DER POORT Jzn.
BILDERDUKSTRAAT 18 ROTTERDAM

Chr. Muziektijdschrift „De Harp“
met maandelijksche Muziekbijlage
f 1.50 per jaar
onder redactie van F. PIJLMAN
Neemt proef met een abonnement en U zult algeheele voldoening smaken.
Administratie-Adres: Fred. Hendrikstr. 94, Amsterdam.

Uitgave OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
LICHTSTRALEN UIT HET WOORD
DOOR **K. WIELEMAKER**
In leven Redacteur van „De School met den Bijbel“
Prijs, in fraalen linnen stempelband, f 3.25.
Tijdens zijn leven schreef de heer WIELEMAKER in „De School met den Bijbel“ regelmatig de rubriek „Lichtstralen“, die zoo zeer de aandacht trokken, dat herhaaldelijk, vooral in onderwijskringen, aangedrongen werd op een bloemlezing daarvan.
Deze wensch is thans vervuld. De heer A. JANSE, hoofd der Chr. School te Biggekerke, één der bijzondere vrienden van wijlen chr. WIELEMAKER, belastte zich met de samenstelling van de begeerde bloemlezing, welke thans is verschenen.
Er zal zeker geen schoolbibliotheek zijn, waarin dit werk niet een plaats zal vinden, en velen, die zich maar even de „Lichtstralen“ van den heer WIELEMAKER herinneren, zullen zich het werk ook persoonlijk willen aanschaffen, waar de lezing ervan zooveel lichtstralen doet vallen van groote waarde voor het verstaan en doorvoelen van zoo menig schriftwoord, in verband met opvoeding en onderwijs.

J. B. WOLTERS
GRONINGEN, DEN HAAG
Tekst en Uitleg
PRAKTISCHE BIJBELVERKLARING DOOR
Prof. Dr. F. M. TH. BÖHL en Prof. Dr. A. v. VELDHOUTEN
I. Het Oude Testament
Met medewerking van Prof. Dr. L. H. K. Bleeker, Dr. A. H. Edelkoot, Dr. A. van der Flier & Jz., Prof. Dr. B. Gensler, Dr. H. J. de Groot, Dr. J. de Groot, Dr. H. W. Obbink, Dr. Th. L. W. van Ravesteijn, Dr. G. Smit, Dr. A. Treutstra, Prof. Dr. G. J. Thierry
Zoo juist verschenen:
EXODUS
DOOR
Dr. F. M. TH. BÖHL
Hoogleraar aan de Rijks-Universiteit te Leiden
Prijs, gebonden f 2.90
Bij intekening op de serie à f 2.75
Bij intekening op de serie voor intekenaren N. T. à f 2.60
Uitgave van J. B. Wolters Groningen-Den Haag

Zijt ge wellicht bestuurslid van een Chr. Schoolvereniging?
En leest gij als zoodanig ook het Weekblad
„DE SCHOOL MET DEN BIJBEL“?
Zoo niet, vraag dan enkele nummers ter kennismaking bij de Uitgevers
OOSTERBAAN & LE COINTRE, GOES.

Verschenen bij Drukkerij Edeco te Hoorn:
De voorschriften betreffende de Comptabiliteit der Dir. Belastingen, Invoerrechten en Accijzen (V. 2925)
Beknopt toegelicht voor praktijk en studie, door D. SWEEPE, Ontvanger der Directe Belastingen, enz. te Elburg.
Prijs: geacc. f 3.—, geacc. en doorschoten f 4.—
Wijzigingen en verbeteringen zullen door supplementen verkrijgbaar worden gesteld.
Wat de pers er van zegt:
Bij het doorlezen der stof hebben wij den indruk meegenomen, dat de heer Sweepe dien tijdroovenden arbeid op zorgzame wijze heeft verricht, zoowel wat den vorm als de materie zelf betreft. Wij achten het uit 150 blz. compressen druk bestaand werk in verband met dit alles zeer geschikt voor het doel waartoe het is geschreven. — *Weekblad der Dir. Bel., Twe. en Dinsd.*
We twijfelen er niet aan of op de meeste kantoren der belastingen zal het werk met succes kunnen worden geraadpleegd en een gunstig onthaal vinden. — *De Belastingambtenaar.*
Op eenvoudige, doch praktische wijze heeft de bewerker zich van zijn taak gekweten en daardoor een goed bruikbaar handboek doen verschijnen.
Orgaan van den Bond van Adm. Personeel in 's Rijks Belastingen in Nederland.
Dit werk is ongetwijfeld een zeer betrouwbare verwijzer in de massa voorschriften betreffende de Comptabiliteit. 't Is de eerste toelichting die verschijnt op de nieuwe Comptabiliteitsvoorschriften. Reikhalzend werd hiernaar uitgezien; welnu, hier heeft men iets en wat goeds.
Ons Orgaan van den Chr. Bond van Bel., Adm. Zonder nu in de finesse te treden, kunnen wij volmondig verklaren, dat de bewerker er inderdaad in is geslaagd voor weinig geld een knap stuk werk te leveren. — *De Christelijke Ambtenaar.*
De wijze waarop de schrijver het onderwerp behandeld toont aan, dat hij de materie meester is en als vakman het woord voert. — *De Ambtenaar.*
Zendt ons per postwissel, in postzegels of per giro (No. 32404), f 3.— of f 4.—, en U ontvangt dit met zorg samengestelde werk franco thuis.

Se JAA
Medew.
W. G.
Dr. S.
C. R.
Tilburg
Prof. D.
[INHOUD: Iets
Verboord (J
in de p
fent van
Ned. Bond
Geestelijke
geboort
Folklori
E
grie: De
grie. —
IE
Hoe moeil
persoonlijke
vaster moete
Daartoe is
behoefte van
leerlingen ga
die de massa
weet in te ga
De p n h e
houren tot
uiterst moel
stern van de
weldige vrag
ben, die no
malen in hu
wen gescho
„christenen“
beurteilungen
standelijk wi
len, die alles
En helaas
begrepen wo
ouders niet e
fel van hun
dat pogen di
aardige kwes
meeste kinde
voor hun on
we wel zegg
twintig jaar
aoden tot zi
te frachten,
dat feit te co
toch zullen
hun jonge ja
Daarbij ko
eren verstan
heerscht. —
Wanneer
komt, dan za
echt jongens
gens zullen r
lig met hun
meisjes zulle
instelling ve
dan een logi
bruide wor
begrepen. Li
over het kwa
is, komt veel
veel bederve
tot nog erger
verdoemenis“
jonge mensch
En ligt in
deren tocht, z
trouwen? Lig
ren tegen bē
Daarom h
waarderen.
En... ui